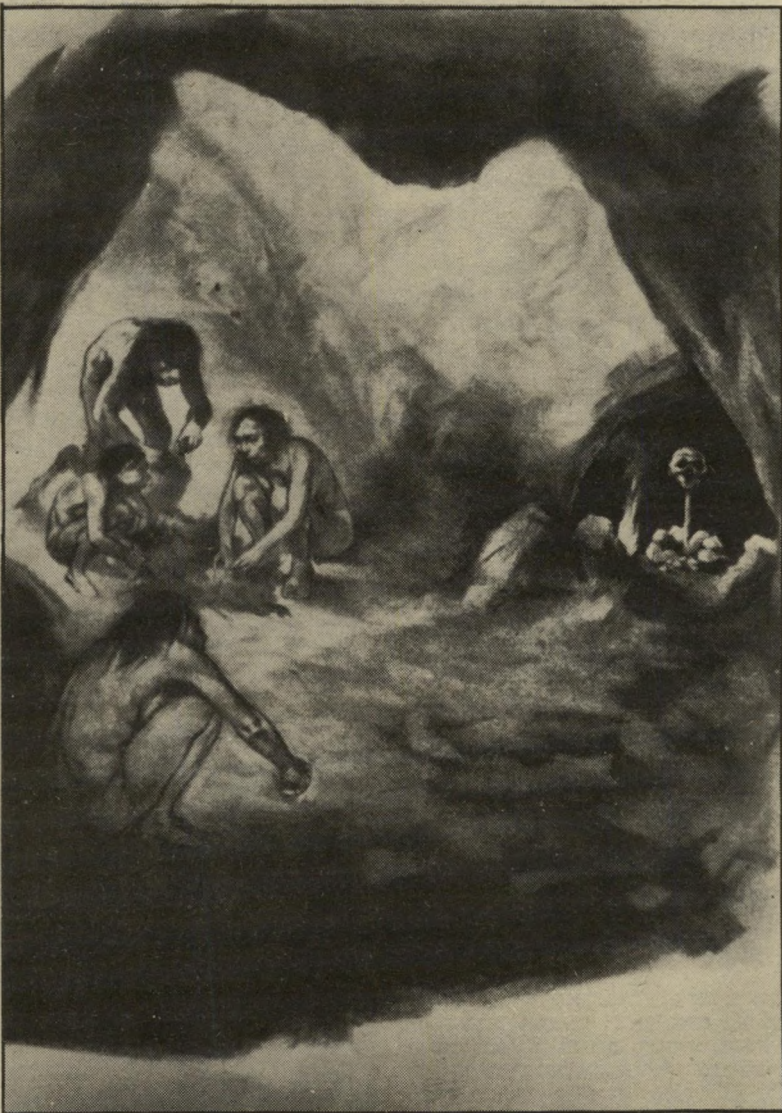

(המשך מעמוד 7)

התימרון ארך זמן. שתי החבורות חלפו זו על פני זו, כשהגברים הצעירים מציגים אלה לאלה מחוות של גבורה, מנופפים באלות ומפליטים קריאות מקפאותיהם של איום. השאר הסתפקו בחילופי מבטים של שינאה. הנשים, הילדים, וגם הגברים השמיעו כל העת תפילות קולניות לאל השבט, כשהם מבטיחים לו מתנות ומינחות אם אך יציל אותם הפעם הזאת מן הסכנה. כשזו חלפה, כרעו כולם והשמיעו תפילת-הודיה לאל, בתוספת קריאות-התפעלות מחוכמתו ומגבורתו של ראשה-שבט. כשנגמר הכל, נאנחו הכל אנחה של הקלה עמוקה. שוב שרד השבט בחיים. הוא התקדם למחוז-הפצו, שם קיווה למצוא מנוחה בטוחה ללילה, פירות למאכל, ואולי גם טרף, שהצעירים יכלו לצוד כדי לשבור את רעב החבורה כולה.

אלוהים ושמו כחד

את היתה רמותו של האדם במשך מיליונים רבים של שנים — חיה בטבע, חיה אחת מני רבות. החיה האנושית לא צוידה על-ידי הטבע כנשק טיבעי, כציפורניים ושיניים חדות, קרניים או ארס. האדם היה כמעט חסרי-שע מול כל חית-טרף גדולה, כמו הנמר, פאריהצירה של הטבע, שצוייד בכל הכלים הדרושים לציד. מישפחה של אריות יכלה לקרוע את האדם לגזרים. פילה יכלה לדרוס ולמעוך

חיי האדם הקדמון: עבודת-צוות, ציוד עיוור למנהיג

אותו באדישות. חבורה של זאבים יכלה לתקוף אותו מכל עבר ולטרפו. הטבע היה מלא בחיות יעילות ממנו: דובים ונחשים, עיטים ותנינים, כרישים ונמרים. מול בליהי-נשק הטיבעיים של כל אלה לא היה לאדם, בן אחת ממישפחות הקופים, אלא נשק אחד: השכל המעולה שלו, שגדל בהתמדה. שכל זה איפשר לו להתארגן, להמציא שיטות של ציד ועבודה בצוותא, לייצר כלי-נשק מלאכותיים. בעזרת כל אלה, גבר האדם בהדרגה על סביבתו, בתהליך שארך הרבה מיליוני שנים. אולם האדם הקדמון היה מודע בכל רגע של חיו לחולשתו היסודית. קל היה ליפול טרף לחיות רעות, ליפול קורבן לחבורה אנושית אחרת שביקשה להשתלט על שטחיה-מחייה שלו, למות ברעב. כל חיו ובמעט כל תכונותיו היו מוקדשים להישרדות פשוטה.

במשך מיליוני השנים טופחו ותוקו ביצור האנושי הזה כמה תכונות, שאותן ירש מאבותיו הביולוגיים במשך אלפי דורות.

תכונה אחת היתה האמונה בכוח עליון.

האדם לא יכול היה להתקיים ולתפקד בעולם המסוכן, שבו היו כל חיו וקיומו תלויים על בלימה, אלמלא בטח במישהו גדול ממנו. גדול מכל אדם, השומר עליו מלמעלה, מישהו שהוא אלוהים. יתכן כי האמונה באל כלייכול, השומר עליו אישית, היתה ירושת האדם מן הקופים שהיו אבות-אבותיו. שבטים של קופים מסוימים, וגם בחבורות של בעלי-חיים רבים אחרים מכל הסוגים, יש מנהיג מוחלט, כלייכול, אשר הציות לו הוא טוטאלי, ללא-תנאי וללא-עירעור. האדם הקדמון סגר גם הוא למנהיג-החבורה שלו, אך שיכלו המתעורר העמיד אותו על כך שהמנהיג הוא בשר-ודם כמוהו, בעל חולשות. אדם הנחלש בערובי-ימיו ומת. הריקטטורה של רודן השבט לא יכלה עוד לספק את הכמיהה העמוקה שלו למישהו כלייכול, המעניק לו ביטחון מוחלט. האמונה הדתית היא, ביסודה, תולדה של חולשה ופחד. הפחד מפני הלא-נודע, הפחד מפני סכנות החיים, הפחד מפני אויבן היקירים, הפחד מפני המוות ואי-היכולת להשלים עימו.

רק אל-עליון יכול היה לשמור על האדם מפני הסכנות, לנחם אותו על גורלו המר, להבטיח לו שיתעורר למחרת בבוקר ויראה שוב את השמש העולה, לדאוג לו למזון. ובעיקר: להבטיח לו שיהיה לא יסתיים ברגע המוות, שנישמתו תמשיך לחיות, או שיתעורר בבוא היום באחרית הימים לחיים חדשים.

בלי אמונה בזאת, לא יבול היה האדם הקדמון לחיות — ולא היה חשוב אם האמין בעין עבות או באבן גדולה, ברוחות טמורות וטובות או בשדים זדוניים.

אנחנו ו"הם"

הפחד הוליד את האמונה. הוא הוליד גם את השינאה. עולמו של האדם הקדמון היה מוגבל. ברוך האיוזים לא היה המזון מצוי בשפע.

חבורה של בני-אדם היתה צריכה לשמור על מרחב-המחייה המצומצם שלה מכל מישמר, כדי להישרד. כל חבורה זרה היתה סכנה לעצם קיומה.

הציוו הטרטוריאלי — הכורח לשלוט במרחב-מחייה קבוע — קיים אצל בעלי-חיים רבים מאוד בטבע. בעלי-חיים כאלה מתנפלים אינסטינקטיבית על כל זר כיוסוגם הפולש למרחב שלהם, בעודם מנסים מדי פעם להרחיב את המרחב הזה על-ידי פלישה לשטח שכן.

יש בעלי-חיים, העושים זאת ביחידות, או בזוג של זכר-נקבה. יש בעלי-חיים העושים זאת בחבורות קבועות. היצור האנושי שייך לסוג השני.

בגלל צידו הטבעי הרל, חי האדם הקדמון מקדמת רגא בחבורות. החבורה היא צורך-קיום אנושי, כי רק החבורה מסוגלת לצוד ולעבוד ביחד, להגן על עצמה ביחד ולגדל ביחד את הילדים.

שיתוף-פעולה חיוני זה יוצר את ההרגשה של "אנחנו". מול "אנחנו" עומדים "הם". הם — כל האחרים, הזרים.

כל האחרים מאיימים על מרחב-המחייה של החבורה. מפני האיום הזה יש לעמוד על המישמר בכל עת. ומכיוון שכל חבורה זרה וזממת להרוג ולהשמיד כדי לרשת את מרחב-המחייה, מוטב להקדים אותה ולרצוח ולהשמירה, בבחינת "הקם להרג" — השכם להרוג!

בעולם אכזרי זה לא היה מקום לאחוות-שבטים, לאהבת-האדם-באשר-הוא-אדם, לספקנות, לרמור קרטיה.

בעולם שלט הפחד — הפחד בעובדת-חיים הקודמת לכל, והגוברת על הכל, הוא שקבע את דפוסי-החיים של האדם. והוא שעיצב את ההווייה האנושית מראשיתה.

הווייה זו היתה מבוססת על הנאמנות הבלתי-מסוייגת לחבורה, ל"אנחנו", לשבט העומד מעל לכל. היא היתה מבוססת על הציות הגמור לראש-החבורה, מנהיג השבט, המנהל את חיי הכלל והמנצח על מילחמותיו. היא היתה מבוססת על השינאה האינסטינקטיבית לכל זר, לכל חבורה אחרת, ל"הם".

המאיימים על שטח-המחייה, הזוממים לגזול ולהרוג, לשרוד ולהשמיד. וגולת-הכותרת של ההווייה הזאת היתה האמונה בכוח עליון, מיסדורי וכלי-כול, המגן על השבט ועל כל פרט בו, ההולך לפני המנהג והעוזר לו לגבור על כל אויביו.

כך חי האדם הקדמון במשך מיליונים רבים של שנים, וכך חיו אבותיו לפניו, בגילגולים השונים, שעקבותיהם מגיעות עד לשחר הימים.

האדם הקדמון הזה חי וקיים, והוא חבוי בתוך-תוככי כל אדם החי בשנת תשמיד עלי אדמות.

לא אל, לא מלך, לא גיבור

לפני כמה אלפי שנים החל מיצעד התרבות האנושית. היא הוציאה את האדם מחשכת הווייתו הפרימיטיבית, ובנתה, נידבך על גבי נידבך, הווייה חדשה.

החבורה הקטנה של האדם הקדמון הלכה והתרחבה. חבורות היו לשבטים, שבטים לעמים.

אנשים התקבצו יחד בתלי-אדם, הקרויים ערים, ובהן נוצרו נכסיות-רבות מופלאים. עמים הפכו לאומות גדולות וחזקות, חובקות-יבשות.

מרחב-המחייה היה למולדת, וזו גדלה, עד שהיא משתרעת על גבי אלפים, עשרות-אלפים ואף מאות-אלפי קילומטרים מרובעים.

אין האדם וקוק עוד לציד ולקטיפה. מיקרי של פירות כדי לאכול די לכלכל את מישפחתו. המוח האנושי גדל בהתמדה, והוא חולל פלאים ששינו את פני כדור-הארץ. לטובה או לרעה. כלי-העבודה הפרימיטיביים, העשויים מאבן, פינו את מקומם לכלי-המתכת, למכונה, למחשב, לפילאי הטכנולוגיה המודרנית.

יותר מכל התפתח, במובן, איתו סימן-היכר אנושי מובהק — בליהי-נשק. האלה הוחלפה בחרב ובחנית, שפינו את מקומן לרובה ולתותח, לטנק ולמטוס. לפצצה הגרעינית ולחללית המסוגלת לזרוע מוות והשמדה המונית מן החלל החיצון.

ההתפתחות הרוחנית היתה מופלאה אף מן ההתקדמות החומרית. האמונות הפרימיטיביות התחלפו בדתות מסוככות. אל השבט היה לאלוהים, תחילה של עם אחד, וברבות הימים של היקום כולו.

וככל שהשתחרר האדם מכבלי הרעב והאויב, כן גבר בו ביטחונו העצמי. הוא התחיל להבין מדוע המציא האדם את אלוהיו.

הגאון האנושי המציא תורות-מוסר נהדרות, רתיות ובלתי-רדיות. הוא כונן שיטות פילוסופיות מורכבות. לצד המוסר והחוכמה התפתחה המחשבה החברתית והמדינית, וגולדו מיישמים של חוק, המבוססים על הכרעת הרוב והבטחת זכויות המיעוט.

המאבק בין אדם לאדם במיסגרת המדינה הועבר לאפיקים של הסכם חברתי ומישפט. נעשו הנסיונות הראשונים לאחר את המדינות כולן במיסגרת עולמית, שתכונן סדר בינלאומי-ומישפט עולמי.

בשעה שגברים ונשים התהלכו בחלל החיצון, ומכונות האדם הגיעו אל כוכבי-לכת רחוקים, מותר היה לקוות מימשל עולמי על פני כדור-הארץ, שיבטיח לכל אדם חיים של חרות, צדק, כבוד ושיוויון. בלי הכדל של גזע, לאום, דת ומין.

זהו החלום. המציאות של תשמיד היתה שונה לגמרי.

חיה פורצת מן הלב

בסוף המאה ה-19 הגיעה האנושות אל שיא האופטימיות. מילת-המפתח היתה "קידמה". הכל נראה שפיר. ההגיון האנושי צעד קדימה, ונראה היה שישום כוח בלתי-מנוון יוכל עוד לעצור.

האדם הרציונלי יצר את המדע הטכנולוגי, הוא החל מנצח את המחלה, הבערות, החלה הרמוקרטית גוברת על כל יריביו, וטובייה-מוחות חוו את ניצחונה בעולם כולו. האימפריות הקולוניאליות.

ההומאניזם הליברלי והסוציאליסטי נראה כגל העתיד, כשרגליו הם דגלי החוק והמישטר הרמוקרט. היה נדמה כי הרת הסמכותית עומדת להימוג, אלא שההומאניסטיים בעלת קישוטים מסורתיים.

היו דרושות שתי מילחמות-עולם נוראות, על עשרות מיליוני קורבנותיהן, לנפין חלום זה.

היתה דרושה האכזבה הנוראה מן הקומוניזם, שנולד כתורה רציונלית מובהקת, וביצע פשעים המונים נוראים נגד האנושות, כדי להביא לפיקסוק רציונליות כולה. עליית הפאשיזם המיפלצתי הרסה את שארית התיקוות.

לא היה מנוס מן המסקנה שמשוה יסודי מאוד התקלקל בדרכה של האנושות אל הקידמה. הבלתי-נמנע.

הסתבר כי יש אויב לאדם הרציונלי, התרבותי, ההומאני. אויב זה לא עמד מולו. הוא שכן בתוכו פנימה.

היה זה האדם הקדמון, שלא מת ולא נעלם, אלא המשיך לחיות ולשלוט בתת-מודע של האדם, בעולם רגשותיו ויצריו.

בכל אדם שהתנסה בחווייה הקרבית במילחמות הגדולות או הקטנות יכול היה לפגוש בו, די היה לו במבט בראי.

כאשר עולה בתורן דגליה-מלחמה, נושפים מן האדם אלפי שנים של תרבות אנושית, על איסוריה ומיציאותיה, בשגת-קרב אדירה פורץ האדם הקדמון מן הסוגר, כדי להרוג בתאוות, להשמיד בתענוג, לשרוד ולטבוח, לאנוס ולענות.